

ALFABETO LATINOZ IDAZTEN EZ DIREN HIZKUNTZEN TRANSKRIPZIO ETA TRANSLITERAZIOA

Inaki Irazabalbeitia

Edozein gairi buruz ari garelarik, lehenik eta behin zertaz ari garen definiztea komenigarria izaten da, are gehiago hari buruzko arazo kontzeptualak tartean direnean. Gure kasuan bi kontzeptu nahas-mahasten dira ohizko erabileran: transliterazio eta transkripzioa.

Elhuyar Hiztegi Entziklopedikoak (1) hauxe dio:

transkripzio. *iz.* 2. HIZKL. Hizkuntzaren soinuak zeinu eta ikur konbentzionalen bidez adieraztea. Bi transkripzio-mota daude: *transkripzio fonologikoa* (fonemak adierazten dituen) eta *transkripzio fonetikoa* (hizkerazko hots eta ahoskatze-ñabardurak adieraztea ahalbidetzen duena). 3. HIZKL. Hizkuntza baten elementuak, hotsak nahiz zeinuak (jatorrizko idazkera zeinnahi delarik ere), letrazko edo zeinu fonetikozko beste sistema idatzi batez adieraztea.

transliterazio. *iz.* HIZKL. Alfabeto bateko karaktereak, letrak nahiz zeinuak, beste alfabeto bateko karaktereez banan-banan adieraztea (transkripzioan ez bezala, zeinuen arteko korrespondentzia bilatzen da, ez soinuen artekoa).

Beraz bi kontzeptuon arteko muga argia da itxuraz. Transkripzioak hotsa, ahoskatzen dena alegia, hartzen du kontutan batez ere eta transliterazioak zeinuak, idatzitako testua. Hala eta guztiz ere, praktikan ez da horrelakorik gertatzen eta horretaz jabetzeko *Enciclopèdia Catalana* (2) delakoaren hitzaurrean bi kontzeptu hauek nola erabiltzen diren aztertzea baino ez dago. Hauxe dio:

“Els noms de personalitats històriques i actuals importants de citació freqüent als textos de cultura mitjana entren per llur forma transcrita que remet a la forma transliterada (Txèkhov remet a Čekhov).”

Eta aurrerago,

“Els noms grecs moderns han estat transliterats quan no corresponen a noms grecs clàssics; aquets darrers són transcrits o catalanitzats.”

(1) ELHUYAR HIZTEGI ENTZIKLOPEDIKOAK: *Elhuyar Kultur Elkartea*. Donostia, 1993.

(2) GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA: *Fundació Enciclopèdia Catalana*. Barcelona, 1974.

Antza, entziklopedia horren egileek transkripzioa eta grafia katalana kontutan harturik egindako transliterazioa identifikatu dituzte. Identifikazio hori ez da zuzena gure aburuz. Izan ere, alfabeto baten transliterazioa ez da bakarra. Betiere, helburu-hizkuntza kontutan hartu da. Zergatik? Helburu-alfabetoko zeinuk ez dutelako soinu bera alfabeto horretaz idazten diren hizkuntza guztietan. Zeinu guztien atzean soinua dagoenez, irakurleari deskodetzeko moduan eman ohi zaio. Esaterako errusierazko *ч* zeinua *tsch* transkribatzen da alemanez, *tch* frantsesez, *ch* gaztelania eta ingelesez eta *ci* italieraz. Beraz, zeinuak duen hotsa ere kontutan hartzen da neurri batean eta hizkuntza horren mintzatzailerari berak identifikatzea dezaiken moduan moldatzen da transliterazioa. Beraz, alfabeto batek transliterazio-sistema bat baino gehiago izan ditzake. Alabaina, hainbat alfabetoren kasuan transliterazio-sistema batek beste guztiak gainditu baditu, eredu bakarra ibiliko da munduan, japonieraren kasuan adibidez.

Non dago bada, transliterazio eta transkripzioaren arteko muga? Bi alfabetoen arteko zeinuen erlazio biunibokoan, hots, helburu-alfabetotik jatorri alfabetora eta alderantziz pasa daitekeela beti informaziorik galdu gabe.

Guk aurreko parrafoan eginiko ñabardurak kontutan harturik erabiliko dugu transliterazio hitza une honetatik aurrera.

Transliterazioan, jatorrizko alfabetoko zeinu bati beste bat egokitu behar zaio helburu alfabetoan. Letrak soilik erabiliz ezinezkoa gertatzen da kasu gehienetan eta ondorioz, beste bide batzuk erabili behar izaten dira. Kontsonante zein bokalei ezarritako zeinu diakritikoak edo ez-ohizko letra-multzoak usatzen dira horretarako. Horrexeagatik transliterazio-sistemen emaitzak irensgaitzak eta ulergaitzak gertatzen zaizkio batezbesteko irakurleari. Izan ere, honelakoak arrunt dira: *Ç, I, ç, ð, kh, zh, etab.* Gainera, zeinu horiek arazo tekniko eta mekaniko latzak jartzen dituzte testuak ordenadoren edo idazmakinez izkiriatu nahi direnean. (Bidenabar, desadan ponentzia honetan erabiltzen ari naizen tipografia berezi hori Elhuyarren sortu behar izan genuela, merkatuan ez zegoelako).

Beraz, transliterazioaren alorrean mailaketa ezartzeak komenigarria dela dirudi. Besteek egiten dutenari begiratzea egokia izaten, gure egoeraren antzekoan daudenei bereziki. Ikuspegi honetatik *Institut d'Estudis Catalans* (3) delakoak alfabeto arabiarren kasuan eginikoa oso interesgarria da.

Erakunde horrek hiru maila egiten ditu:

a) **Transliterazio osoa** (*Transcripció fonemàtica i lineal, transliteració*). Hau argitalpen berezituetan, goi-mailako dibulgazioan eta arabierarekin erlazioa duen jendeari zuzendutako argitalpenetan erabiltzekoa izango litzateke.

b) **Transliterazio erraztua** (*Transcripció simplificada*). Honen helburua dibulgazio-lanak (historikoak, politikoak, literarioak, etab.) eta masa-komunikabideak dira. Arabieraren soinuak grafema katalanen bidez ematen saiatzen da.

c) **Transkripzioa edo egokitzapen foniko-grafikoa** (*Adaptació fònico-gràfica*). Hau hitz arrunt eta arabismoak emateko proposatzen da batez ere. Maila hone-

(3) PROPOSICIO DOBRE ELS SISTEMES DE TRANSLITERACIO I TRANSCRIPCIO DELS MOTS ARABS AL CATALA: *Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona, 1990.

tan honelako hitzak sartzen dira: **bushido, xii, shah, khalifa/jalifa/kalifa, dikka, es-tajanovista, estalinista, sobiet, geisha, jihad, kasbah, kibbutz**, etab. Alor honi ez dio exonomastika-batzordeak konponbidea eman behar lexiko-batzordeak baizik. Hala ere, bien arteko komunikazioa behar-beharreazkoa da erabakien artean kontraesanik egon ez dadin.

Euskararen kasuan ere mailaketa hori egitea egokia izan daiteke eta horrelaxe egitea proposatzen dugu. Guk hemen egingo ditugun proposamenak bigarren mailako kasuari dagozkionak dira.

Horago esan dugunez, kasu batzuetan alfabeto latinoak ez duten hizkuntzak alfabeto latinora bihurtzeko arauak (transliterazio-arauak) eman ditu hizkuntza hori mintzatzen deneko erakunde ofizialen batek. Arau horiek kasu askotan nazioartean onarpen maila handia izan dute, Txinako txineraren kasuan adibidez. Beste batzuetan aitzitik ez da horrelakorik gertatu, errusiera kasu. Datu hau kontutan hartzekoa da beraz.

Laburtuz hauxe da gure proposamena:

1. Erakunde ofizial baten transliterazio-arauak eman eta munduan onarpena izan dutenean, sistema horixe erabiliko da. Betiere zeinu diakritikoak baztertuko dira goiko mailaketaren a kasuan ezik. Kasu horretan hizkuntza hauek daude: txinera (Taiwangoa izan ezik), japoniera eta serbokroaziera. Lehenean pin-yin sistema erabiliko da, bigarrenean Herpburn sistema, serbokroazieraren kasuan Kroazian erabiltzen dena (salbuespen moduan \bar{t} j moduan emango dugu).

2. Nahiz eta transliterazio-sistema ofizialik egon ez nazioartean nahikoa bateratsu erabiltzen diren grafiak hobetsiko dira. Normalean, potentzia kolonizatzaile batek ezarritakoa da. Kasu honetan *Encyclopaedia Britannica* delakoak proposatutakoa hobetsiko da. Betiere zeinu diakritikoak baztertuko dira goiko mailaketaren a kasuan ezik. Hauek dira kasuak: birmaniera, etiopiera, Indostango hizkuntzak urduera izan ezik, khmenera, laosiera eta taiera.

3. Euskarara moldatutako transliterazioa hauek izango dute: alfabeto zirilikoa (bielorrusiera, bulgariara, errusiera eta ukrainera), arabiera, georgiera, grekoa, hebraiera, iranera, pashto-afganera eta urduera, koreera, mongoliera eta Taiwan-go txinera. Errusieraren kasuan bertako Zientzi Akademiak emandako transliterazio-sistema erabili daiteke a kasuan.

Taulak erakustera pasa aurretik, bi ohar egin behar dira:

1. Transliterazioa ez zaio aplikatuko beste bide batetik etorritako tradiziozko izenei. Adibidez, Txina, Tokio, Kanton, Pekin, Tailandia, Kalkuta...

2. Transliterazioa egiten denean oso gutxitan izango da jatorrizko alfabetoa begien aurrean eta kasurik arruntean garraio-hizkuntza bat izango da tartean. Hori kontutan hartu behar da eta tauletan inguruko hizkuntza nagusien formak era ematen dira. Horren ondorioz *Chejov*, *Tchekhov* edo *Chekhov* irakur daiteke gaztelaniazko testuetan iturria jatorrizko hizkuntza, frantsesa edo ingelesa den heinean.

ARABIERA

Arabierazko izenen transkripzio-taula osatzeko, *Encyclopædia Britannica* delakoan eta EFE berri-agentziaren *Manual del Español Urgente* izeneko liburuan ematen diren transkripzio-arauetan eta gutxi gorabeherako ahoskatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko unean, ingelesezkoa hartu da oinarritzat, baina beste hizkuntzetakoak ere kontutan hartu behar dira. Alabaina, frantsesaren eragina izan duten herri arabiarretan, ingelesa ez da oso iturri fidagarria; frantsesezko transkripzioek kutsatzen bait dute. Esaterako, *u* eta *e* letrak adierazteko *ou* eta *ai* bokal-multzoak erabiltzen dira.

TRANSLITERAZIO OSOA

Arabiar alfabetoa	Transliterazioa	Gutxi gora-beherako ahoskera klasikoa
ا	‘	—
ب	b	berri
ت	t	talo
ث	ṯ	ing. <i>thin</i>
ج	j, (ȝ)	joan
ح	ḥ	
خ	kh	gip. joan
د	d	dago
ذ	dh, (ḏ)	ing. <i>then</i>
ر	r	harro
ز	z	zozo
س	s	sarde
ش	sh, (š, x)	xaboi
ص	ṣ	—
ض	ḍ	—
ط	ṭ	—
ظ	ẓ	—
ع	‘	—
غ	gh, (ġ)	fr. <i>rien</i>

Arabiar alfabetoa	Transliterazioa	Gutxi gora-beherako ahoskera klasikoa
ف	f	<i>fede</i>
ق	q	<i>bekhatu</i>
ك	k	<i>kale</i>
ل	l	<i>lore</i>
م	m	<i>ama</i>
ن	n	<i>anaia</i>
ه	h	ing. <i>hat</i>
و	w	ing. <i>watch</i>
ي	y	<i>jan (kon.), itzal (bo.)</i>
ا	a	<i>are</i>
و	u	<i>uso</i>
ي	i	<i>ihintz</i>
آ	ā	<i>a luzea</i>
أ	á	—
ؤ	ū	<i>u luzea</i>
ئ	î	<i>i luzea</i>
آ	aw	<i>hau</i>
آ	ay	<i>aíta</i>

TRANSLITERAZIO ERRAZTUA

Arabiar alfabetoa	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
ب	b	b	b	b
ت	t	t	t	t
ث	th, <u>th</u>	th	z	z
ج	j, dj, <u>dj</u>	dj, g	y	j

Arabiar alfabetoa	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
ح	h, ħ	h	h	h
خ	kh, <u>kh</u>	<u>kh</u>	j	<u>kh</u>
د	d	d	d	d
ذ	dh, <u>dh</u>	d	d	d
ر	r	r	r	r, rr (bokal artean)
ز	z	th	z	Z
س	s	s	s	s
ش	sh, <u>sh</u> , ch	sch, ch	sh, ch	sh (x, ?)
ص	s, ṣ	s	s	s
ض	ḍ, ḍ	dh	d	d
ط	t, ṭ	t	t	t
ظ	z, ḏ	th	z	z
ع	‘		‘	‘
غ	gh, <u>gh</u>	gh	g, gu	g
ف	f	f	f	f
ق	q, k	k	q	k
ك	<u>k</u>	<u>k</u>	<u>k</u>	<u>k</u>
ل	l	l	l	l
م	m	m	m	m
ن	n	n	n	n
ه	h	h	h	h (aspiratua)
و	w	w, ou	u	u
ي	y	y	ÿ, i	j (hitz has.), i
	-yi-	-yi-	-yi-	-ji- (bo. atz.)
	-iy-	-iy-	-iy-	-ij- (bo. aur.)
ا	a, e			a
و	u, oo	ou	u	u
ي	i	i	i	i

Arabiar alfabetoa	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
آ	ā	ā	ā	a
ا	a, á			a
و	ū	ū	ū	u
ي	ī	ī	ī	i
اڤ	aw	aw	aw	au
اي	āy, ai, ei			ai
	-ah, -at, -at, -a			-ah
	ūw, uww	uw	uww	u

BULGARIERA

Bulgaria alfabeto zirilikoz idazten da. Bulgariarazko izenen transkripzio-taula osatzeko, *Encyclopædia Britannica* delakoan eta EFE berri-agentziaren *Manual del Español Urgente* izeneko liburuan ematen diren transkripzio-arauetan eta gutxi gora-beherako aholkatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko unean, ingelesezkoa hartu da oinarritzat, baina beste hizkuntzetakoak ere kontutan hartu dira.

TRANSLITERAZIO ERRAZTUA

Maiusk.	Minus.	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
А	а	a	a	a	a
Б	б	b	b	b	b
В	в	v	v	v	v
Г	г	g, gh-	g, gh-	g, gu-	g
Д	д	d	d	d	d
Е	е	e	e	e	e
Ж	ж	zh	j, g, zh	y (bo. aur.), j (kon. aur.)	j (zh, ?)
З	з	z	-s-, z	s	z

Maiusk.	Minus.	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
И	и	i, ee, y	i, y	i	i
Й	й	i, ee, y	i, y	i, -y	i
К	к	k	k	k	k
Л	л	l	l	l	l
М	м	m	m	m	m
Н	н	n	n	n	n
О	о	o	o	o	o
П	п	p	p	p	p
Р	р	r	r	r	r
С	с	s	s-, -ss-	s	s
Т	т	t	t	t	t
У	у	u, oo	ou	u	u
Ф	ф	f	f	f	f
Х	х	kh, h	kh, h	j, h	kh
Ц	ц	ts	ts	ts	ts
Ч	ч	ch	tch	ch	tx
Ш	ш	sh	ch	sh	sh (x, ?)
Щ	щ	sht	cht	sht	sht
Ъ	ъ	ÿ	e	a	a
	ь	y'o, ò	i, y	i, -y	io, o (kon. atz.), jo (hitz-has.)
Ю	ю	yu	iuo, you	iu, yu	iu, u (kon. atz.), ju (hitz-has.)
Я	я	ya, ia	ia	ia	ia, a (kon. atz.), ja (hitz-has.)

ERRUSIERA

Errusiera alfabeto zirilikoz idazten da. Errusierazko izenen transkripzio-taula osatzeko, *Encyclopædia Britannica* delakoan eta *Gran Enciclopedia Laroussen* ematen diren transkripzio-arauetan eta gutxi gora-beherako aholkatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko anean, ingelesezkoa hartu da oinarri-

tzat, baina beste hizkuntzetakoak ere kontutan hartu dira. Bestetik, alfabeto latinoz idazten ez diren SESBko hizkuntzak alfabeto zirilikoz idazten dira normalean eta gainera errusiarrek eginiko transkripzioaren bidetik datozkigunez, errusierari aplikatutako transkripzio-arauak aplikatu dira kasu guztietan.

TRANSLITERAZIO ERRAZTUA

Maius.	Minus.	Ing.	Err. Aka.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
А	а	a		a	a	a
Ь	ь	b		b	b	b
В	в	v		v	v	v
Г	г	g		g, gh	g, gu	g
Д	д	d		d	d	d
Е	е	e	e, jej	e	e	e, jej
Ё	ё	o	ò, o, jo			o
Ж	ж	zh	Ž	dj	j	j (zh, ?)
Э	э	z		s, z	s	z
И	и	i, ee		i, y	i	i
Й	й	y	j	i, y	i, y	i, j (hitz-has.)
К	к	k		k	k	k
Л	л	l		l	l	l
М	м	m		m	m	m
Н	н	n		n	n	n
О	о	o		o	o	o
П	п	p		p	p	p
Р	р	r		r	r	r
С	с	s		s, ss	s	s
Т	т	t		t	t	t
У	у	u, oo		ou	u	u
Ф	ф	f		f	f	f
Х	х	kh, h	ch	kh	j	kh
Ц	ц	ts	c	ts	ts	ts
Ч	ч	ch	č	tch	ch	tx

Maius.	Minus.	Ing.	Err. Aka.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
Ш	ш	sh	š	ch	sh	sh (x, ?)
Щ	щ	shch	šč	chtch	sch	stx
Ъ	ъ	—	—	—	—	—
Ы	ы	y	—	—	—	i
Ь	ь	—	'	—	—	—
Э	э	e	—	e	a	e
Ю	ю	yu	'u, ju	iou, you	iu, yu	iu, ju (hitz-has.)
Я	я	ya	'a, ja	ia	ia	ia, ja (hitz-has.)

* *je* hitz-hasieran eta bokal edo 'b eta b atzean; *e* kontsonante atzean.

TRANSLITERAZIO OSOA

Maius.	Minus.	Err. Aka.	ISO	Gutxi gora-beherako ahoskera
А	а	a	a	lan
Ь	б	b	b	baso
В	в	v	v	fr. vie
Г	г	g	g	gogo
Д	д	d	d	hadī
Е	е	e, je	e	eder edo jende
Ё	ё	'o, o, jo #	ë	jole edo otso
Ж	ж	ž	ž	fr. etage
Э	э	z	z	zozo
И	и	i	i	ihintz
Й	й	j	j	ing. boy
К	к	k	k	kale
Л	л	l	l	lore
М	м	m	m	ama

'o kontsonante atzean ж, ч, ш eta щ ezik; o aipatu kontsonanteen atzean; jo hitz-hasieran eta bokal atzean

Maius.	Minus.	Err. Aka.	ISO	Gutxi gora-beherako ahoskera
Н	н	n	n	<i>neba</i>
О	о	o	o	<i>uso</i>
П	п	p	p	<i>pago</i>
Р	р	r	r	<i>harro</i>
С	с	s	s	<i>sarde</i>
Т	т	t	t	<i>talo</i>
У	у	u	u	<i>ur</i>
Ф	ф	f	f	<i>fede</i>
Х	х	ch	ch	<i>gip. joan</i>
Ц	ц	c	c	<i>katu</i>
Ч	ч	č	č	<i>txerri</i>
Ш	ш	š	š	<i>xaboi</i>
Щ	щ	šč	šč	—
Ъ	ъ	—	—	—
Ы	ы	y	y	<i>ing. rhythm</i>
Ь	ь	'	'	—
Э	э	e	e	<i>eder</i>
Ю	ю	'u, ju (hitz-has.)	ju	<i>judu</i>
Я	я	'a, ja (hitz- has.)	ja	<i>jaun</i>

GREKOA

Greko modernozko izenen transkripzio-taula osatzeko *Encyclopædia Britannica* delakoan eta EFE berri-agentziaren *Manual del Español Urgente* izeneko liburuan ematen diren transkripzio-arauetan eta gutxi gora-beherako ahoskatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko unean, ingelesezkoa hartu da oinarritzat, baina beste hizkuntzetakoak ere kontutan hartu dira.

Antzinateko Greziako antroponimoak transkripzio-arau hauetatik kanpo aztertu beharako dira.

TRANLITERAZIO ERRAZTUA

Maius.	Minus.	Elkarketa	Ing.	Euskal grafia
A	α		a	a
		αι	ai	e
		αυ	av, af	av
B	β		v	v (b, ?)
Γ	γ		g	g
		γγ, γξ, γχ	ng, nx, nkh	ng, nx, nkh
		γκ	g (hitz-has.), ng (bo. atz.)	g, ng
Δ	δ		dh	d
E	ε		e	e
		ει	ei	ei
		ευ	ev	ev
Z	ζ		z	z
H	η		i	i
		ηυ	iv	iv
Θ	θ		th	z
I	ι		i	i
K	κ		k	k
Λ	λ		l	l
M	μ		m	m
		μπ	b (hitz-has.), mb (bo. atz.)	b, nb
N	ν		n	n
		ντ	d (hitz-has.), nd (bo. atz.)	d, nd
		ντζ	ntz	ntz
Ξ	ξ		x	x (ks ?)
O	ο		o	o
		οι	oi	i
		ου	ou	u
Π	π		p	p
P	ρ		r	r
Σ	σ, ς		s	s
T	τ		t	t

Maius.	Minus.	Elkarketa	Ing.	Euskal grafia
Υ	υ	υι	y	i
			i	i
Φ	φ		f, ph	f
Χ	χ		kh	kh (j ?)
Ψ	ω		ps	ps
Ω	ω		o, ô	o

Jatorri frantseseko edo espainoleko testuetan, grekoaren transkripzioan ger-tatzen diren aldaketa hauek kontuan izan behar dira:

Ing.	Fr.	Gazt.	Eusk.
z	z	s	z
th	th	c, z, t	t
k	k	c, k, qu	k
r, rh	r	r, rr	r, rr
i	u	u, y	i
f, ph	ph	ph, f	f
kh	kh	j	kh
ô	o	o	o

TRANSLITERAZIO KULTOA*

Maius.	Minus.	Euskal grafia
A	α	a
B	β	b
Γ	γ	g
Δ	δ	d
E	ε	e
Z	ζ	z
H	η	e

* Altonso Irigoienek proposatu moduan.

Maius.	Minus.	Euskal grafia
Θ	θ	th
Ι	ι	i
Κ	κ	k
Λ	λ	l
Μ	μ	m
Ν	ν	n
Ξ	ξ	x
Ο	ο	o
Π	π	p
Ρ	ρ	r
Σ	σ, ς	s
Τ	τ	t
Υ	υ	y
Φ	φ	ph
Χ	χ	kh
Ψ	ω	ps
Ω	ω	o

HEBRAIERA

Hebraierazko izenen transkripzio-taula osatzeko Encyclopœedia Britannica delakoan eta EFE berri-agentziaren *Manual del Español Urgente* izeneko liburuan ematen diren transkripzio-arauetan eta gutxi gora-beherako ahoskatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko unean, ingelesezkoa hartu da oinarritzat, baina beste hizkuntzetakoak ere kontutan hartu dira.

Bibliako juduen izenak transkripzio-arau hauetatik kanpo azertu behar dira.

TRANSLITERAZIO ERRAZTUA

Hebraitar alfabetoa	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
כ				
ב ב	v, bh; b	v; b	v; b	v; b
ג ג	g	g	g	g

Hebraitar alfabetoa	Ing.	Fr.	Gazt.	Euskal grafia
ד	d	d	d	d
ה	h	h	h	h
ו	v; w	v; w, ou	v; u	v; u
ז	z	z	z, s	z
ח	h, ħ, ḥ, ch	h	h	kh
ט	ṭ, t	t	t	t
י	y, j, i	y, dj	y, ch	j, i (bokal denean)
כ	k	k	k	k
כּ (ך)	kh	kh	j	kh
ל	l	l	l	l
מ (ם)	m	m	m	m
נ (ן)	n	n	n	n
ס	S, ṣ	S	S	S
ע	,	,	,	
פ	P	P	P	P
פּ (ף)	f, ph	f	f	f
צ (ץ)	tz, z, z, z, ṣ, ts	s	s	ts (tz, ?)
ק	q, k, k	k, c	k, c, qu	k
ר	r	r	r, rr	r, rr
ש (שׁ)	sh, š	sh	sch, sh, ch	sh (x, ?)
ת	t, th	t	t	t
	a, ā, ā			a
	e, é, ê, ě			e
	i, î			i
	o, ō, ô			o
	u, û			u

Taulan kortxete artean dauden ikurrak hitz bukaerako letren aldaerak dira.

TRANSLITERAZIO KULTOA

Hebraitar alfabetoa	Euskal grafia*	Gutxi gora-beherako ahoskera sefardia**
א	,	
ב ב	v; b	fr. vite; berri
ג ג	g	gurdi
ד ד	d	dago
ה ה	h	ing. hat
ו ו	w	uso
ז ז	z	zozo
ח ח	h	gip. joan
ט ט	t	talo
י י	y	joan
כ כ	k	kale
כּ [ך]	kh	gip. joan
ל ל	l	lore
מ [ם]	m	ama
נ [ן]	n	neba
ס ס	s	sarde
פ פ	,	
פּ [ף]	p	pago
פּ [ף]	f	fede
צ [ץ]	tz	atzo
ק ק	q	kale
ר ר	r	fr. rien
ש ש	ś, š	xaboi
ת ת	t	talo

Taulan kortxete artean dauden ikurrak hitz bukaerako letren aldaerak dira.

* Xabier Kintana jaunak *Benjamin Tuterakoa. Bidaien Liburua* lanean proposatutakoa.

** *Encyclopaedia Britannica*-ren arabera.

IRANERA, PASHTO-AFGANERA ETA URDUERA

Hiru hizkuntza hauek pertso-arabierazko alfabetoz idazten dira. Pertso-arabierazko alfabetoz idatzitako izenen transkripzioarako *Encyclopædia Britannica* delakoak ematen dituen transkripzio-arauak eta gutxi gora-beherako ahoskatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko uanean, ingelesezkoa hartu da oinarritzat, baina beste hizkuntzetakoak ere kontutan hartu dira.

Antzinako Pertiako antroponimoak transkripzio-arau hauetatik kanpo aztertu behar dira.

TRANSLITERAZIO ERRAZTUA

Bak.	Has.	Erd.	Buk.	Transkripzioa		Euskal grafia
				EB	Alternatibak	
ا	ا	ا	ا	b		b
پ	پ	پ	پ	p		p
ت	ت	ت	ت	t		t
ث	ث	ث	ث	ṯ	s, th	s
ج	ج	ج	ج	j	dj	j
چ	چ	چ	چ	ch	č	tx
ح	ح	ح	ح	ḥ	ḥ	h
خ	خ	خ	خ	kḥ	kḥ	kḥ
د	د	د	د	d		d
ذ	ذ	ذ	ذ	ḏ	z, dh	z
ر	ر	ر	ر	r		r, rr
ز	ز	ز	ز	z		z
ژ	ژ	ژ	ژ	zh	zh	j (zh, ?)
س	س	س	س	s		s
ش	ش	ش	ش	sh	sh	sh (x, ?)
ص	ص	ص	ص	ṣ	ṣ	s
ز	ز	ز	ز	Z		Z
ت	ت	ت	ت	t	ṭ	t
ز	ز	ز	ز	z	ẓ	z
—	—	—	—	—	—	—
غ	غ	غ	غ	gh	gh, q	g
ف	ف	ف	ف	f	fe	f

Bak.	Has.	Erd.	Buk.	Transkripzioa		Euskal grafia
				EB	Alternatibak	
ق ك گ ل م ن و ه ی	ق ک گ ل م ن و ه ی	ق ک گ ل م ن و ه ی	ق ک گ ل م ن و ه ی	q k g l m n v h y a, ā u i e o ey ow	k w ā ay, ai aw, au	k k g l m n v, u (bokal denean) h j, i (bokal denean) a u i e o ei ou

TRANSLITERAZIO KULTOA

Bak.	Has.	Erd.	Buk.	Transliterazioa	Gutxi gora-beherako ahoskera
ب	ب	ب	ب	b	<i>berri</i>
پ	پ	پ	پ	p	<i>paper</i>
ت	ت	ت	ت	t	<i>talo</i>
س	س	س	س	s	<i>sarde</i>
ج	ج	ج	ج	j	<i>joan</i>
چ	چ	چ	چ	ç	<i>txerri</i>
ھ	ھ	ھ	ھ	h	ing. <i>hat</i>
خ	خ	خ	خ	kh	gip. <i>joan</i>
د	د	د	د	d	<i>dago</i>
ز	ز	ز	ز	z	<i>zozo</i>

Bak.	Has.	Erd.	Buk.	Transliterazioa	Gutxi gora-beherako ahoskera
ر	ر	ر	ر	r	harro
ز	ز	ز	ز	z	zozo
ژ	ژ	ژ	ژ	zh	fr. etage
س	س	س	س	s	sarde
ش	ش	ش	ش	sh	xaboi
س	س	س	س	ş	sarde
ز	ز	ز	ز	z	zozo
ط	ط	ط	ط	t	talo
ظ	ظ	ظ	ظ	z	zozo
—	—	—	—	—	—
غ	غ	غ	غ	gh	*
ف	ف	ف	ف	f	fede
ق	ق	ق	ق	q	*
ك	ك	ك	ك	k	kale
گ	گ	گ	گ	g	gogo
ل	ل	ل	ل	l	lore
م	م	م	م	m	ama
ن	ن	ن	ن	n	anaia
و	و	و	و	v	o
ه	ه	ه	ه	h	#
ی	ی	ی	ی	y	\$

* g guturala da, askotan fr.ezko *rien* moduan ahoskatzen da.

o kontsonante denean, fr.ezko vite; bolkal denean, *uso*.

ing.ezko *hat*; bukaeran mutua.

\$ kontsonante denean, *joan*; bolkal denean, *ihintz*.

KOREERA

Koreera *hangul* alfabetoz idazten da. *Hangul* alfabetoz idatzitako izenen transkripzioarako *Encyclopædia Britannica* delakoak ematen dituen transkripzio-arauak eta gutxi gora-beherako ahoskatze-tauletan oinarritu gara. Euskarazko forma zehazteko unean, ingelesezkoa hartu da oinarritzat, baina beste hizkuntzeta-koak ere kontutan hartu dira.

Apostrofoak eta bokalen zeinu diakritikoak kendu egingo dira. Gainera, ondoko transkripzioak egingo dira:

Erdarak	Euskara
<i>tch</i> (fr.), <i>ch</i> , <i>tsch</i> (al.)	tx
y	j, i (kon. atz.)
w	u
<i>dj</i> (fr.), <i>dsch</i> (al.), j	j

TXINERA

Txinako izenak alfabeto latinez emateko orduan, transkripzio-sistema desberdinak erabili dira. Ingelesek Wade-Giles izenekoa erabili dute, frantsesek E.F.E.O. (Ekialde Urruneko Ikerketen Akademia) erakundeak emandakoa eta alemaniarrek Lessing sistema. Gainera, 1958.ean txinatarrek transkripzio-sistema berri bat eman zuten argitara, txineraren erromanizazioaren arazoa betirako konpondu nahian eta 1979.ean, NBEren babesean, geografi izen estandarizatupei buruzko hirugarren bileran sistema horixe onartu zen nazioarteko arau bezala Txinako izenen transkripzio erromanizatua egiteko. Sistema horri *pinyin* deritzo.

Pinyin sistemak gero eta erabilpen hedatuagoa du, eta euskaraz ere, Txina Kontinentaleko izenak *pinyin* sistema erabiltzea proposatzen dugu.

Baina aurreko sistemek oraindik indarrean dira, edozein entziklopediaren azterketak erakusten duen bezala; esaterako, *Encyclopaedia Britannica* ezagunak Wade-Giles sistema hobesten du, baina pinyinezko forma ere ematen du ondoan; eta *Le Robert*, *Nombres Propres* hiztegian Txinako toponimo zein antroponimoek Wade-Gilesezko grafiatik dute sarreM, segidan E.F.E.O.koa eta pinyinezkoa ematen direlarik. Pinyin sistema berria izaki, oraindik pertsonaia batzuk Wade-Giles edo E.F.E.O.zko grafiaz dira ezagunagoak (Wade-Gilesezko *Mao Tse-Tung* edo *Chou En-Lai* adibidez, pinyinez *Mao Zedong* eta *Zhou Enlai* idazten direnak), baina pinyinezko grafien identifikazio-arazoa ez da betirakoa, zabalduz doazen heinean zaharren beharra galdu egiten da eta. Bitarte horretan, jende artean grafia ezagunak ere erabiltzen segituko dira, eta euskaraz ere transkripzio zaharren egokitzapen batzuek bere bidea egin dute (*Txou En-Lai...*). Euskarazko grafia hori Wade-Gilesezko grafiatik abiatuta egokitzea hautabide bidezkoa dela uste izan dugu, eta honako aldaketa hauek egin dira:

<ch>: <tx>

<hs>: <s>

<y>: <j> (hitz-hasieran); <i> (bokal artean)

zeinua ezabatu egingo da (<p>': <p>; <t'>: <t>; <ch>: <tx>;...)

Txina Nazionalistan (Taiwanen) Wade-Giles sistema erabiltzen da gaur egun. Dena den, frantsesez, gaztelaniaz eta alemanieraz Wade-Giles ez den beste sistema batean ematen dira, Txinako Herri-Errepublikako antroponimoetarako hiz-

kuntza bakoitzak erabilitako sistema klasiko berean alegia (ez pinyinez). Bidezkoa dirudi beraz, euskararako egokitzapena lehen esandako bidetik giteak.

SERBIA

Serbokroaziera alfabeto zirilikoz idazten da Serbian eta alfabeto latinez Kroazian. Gaur egun, bertako izenak kroazierazko grafiaz hartzen dira, eta ondorioz ez da alfabetzirilikozko izenen transkripzioarako taularik behar, hizkuntza guztietan, zeinu diakritikoen arazoa gora-behera grafiak aldatzen ez direlarik.

Hona hemen alfabeto serbiar eta kroaziarrak:

Serbia		Kroazia		Euskal grafia erraztua
А	а	А	а	a
Б	б	В	в	b
Ц	ц	С	с	c
Ч	ч	Č	č	c
			π	c
Д	д	D	d	d
		Dž	dž	dz
			d	j
Е	е	Е	e	e
Ф	ф	F	f	f
Г	г	G	g	f
Х	х	Н	h	h
И	и	І	i	i
Ј	ј	J	j	j
К	к	К	k	k
		L	l	l
		Lj	lj	lj
М	м	M	m	m
Н	н	N	n	n
		Nj	nj	nj
О	о	О	o	o
П	п	P	p	p
Р	р	R	r	r
С	с	S	s	s

Serbia		Kroazia		Euskal grafia erraztua
Ш	ш	Š	š	s
T	т	T	t	t
У	у	U	u	u
B	в	V	v	v
З	з	Z	z	z
Ж	ж	Ž	ž	z

Antroponimo historiko batzuetan berriz, grafiak aldatu egiten dira hizkuntza batetik bestera, eta bestelako eredurik gabe, euskarari egokien zaion grafia har-
tzea proposatzen da.